

Mátyás-irodalmat ilyenformán: „Sajnos, az alapvetést, vagyis Bél Mátyás kiadott és kéziratban maradt műveinek jegyzékét, hagyatékának számbavételét nem végezte el senki.”

Könyve ebben gyökeres fordulatot jelent, ami az említett négy fő lelőhelyen őrzött kéziratokat illeti. A leltári sorrendet követve, nem kevesebb mint 654 tételben számlálja elő őket, a pontos címadáson és mennyiségi megjelölésen kívül lehetőleg tárgyukra, sajátkezü voltukra vagy közreműködőktől származásukra illetőleg Bél javításaira és kiegészítéseire, valamint a kéziratok fogalmazvány, tisztázat vagy másolat jellegére is világot vetve; mindezt gondos hely- és névmutató egészíti ki s teszi jól használhatóvá. Különösen nagy munkával járt az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárban őrzött Bél-kéziratok feltárása és katalogizálása, ezeket ugyanis rendezések során összefüggésükből, sőt nemegyszer fizikai egybetartozásukból is kiszakítva osztották be a nagy Batthyány-gyűjtemény tárgyi csoportjaiba, anélkül, hogy eredetükre a leltárakban mindig utaltak volna; márpedig az esztergomi anyag a négy fő lelőhelyen jegyzékbe vett tételeknek közel 94%-át alkotta. Külön kiemelését kíván a gondos figyelem, mellyel Szelestei N. László a kéziratok szerzőségének vizsgálata során Bél Mátyás fő műve: a *Notitia Hungariae novae historico geographica* létrejöttének tisztázásához járult hozzá. Könyve nemcsak eddigi felületes megállapítások és téves nézetek kiküszöböléséhez nyújt hathatós segítséget, hanem végre széles és biztos fundamentummal szolgál a további Bél Mátyás-kutatások számára. Fölöttébb kívánatos, hogy e lényeges forrásfeltáráshoz kiegészítésül módja nyíljon a kisebb jelentőségű hazai, szlovákiai, bécsi és németországi lelőhelyeken őrzött Bél-kéziratok hasonló példamutató katalógusát is hozzáfűzni. (MTA Könyvtára, 1984.)

WELLMANN IMRE

ADATTÁR XVI–XVIII. SZÁZADI SZELLEMI MOZGALMAINK TÖRTÉNETÉHEZ 11–12. KÖTET

SZERKESZTI: KESERŐ BÁLINT

Az Adattár-vállalkozás történetében a 11. kötettől tárgyi szempontból s a feldolgozási eljárások tekintetében is homogénebb, „zártabb sorozatot” ígér az első tíz kötetről számot adó szerkesztői tájé-

koztatóban Keserü Bálint, Iványi Béla könyvtörténeti tárgyú adatgyűjteményének közreadása (*A magyar könyvkultúra múltjából*, Szeged, 1983) már ennek az új, a szerteágazó tervek közül egyetlen, viszonylag igen szűk feladatra összpontosító szándéknak megvalósítása. A „sorozat a sorozatban” folytatásaként pedig a Dernschwam-téka egész könyvanyaga válik most először ismeretessé a 12. kötet jegyzékközléséből (*A Dernschwam-könyvtár*, Szeged, 1984.)

Kitűnő szakemberek, diákok és tanárok együttműködése eredményeként a mostani cél megvalósítását már jelentős könyvtártörténeti gyűjtés segíti: könyvjegyzék-publikációk bibliográfiája, s magyarországi meg erdélyi kéziratárak és levéltárak könyvlista-anyagának katalógusa; ha nem is eszményien, de „a lehetőség” teljes jegyzéke a kb. 1550–1730 közt az akkori Magyarországon keletkezett mindenféle könyvjegyzéknek. Maguknak a jegyzékeknek a közlése kezdődik a 11. kötettel, azon általános elvnek megfelelően, hogy elsődlegesen olyan dokumentumok vagy adatok domináljanak e kötetekben, amelyek régi könyvek olvasottságát vagy „bírását” tanúsítják a 16–18. századi Magyarországon, de lehetőség szerint ne steril könyvlista-publikációk készüljenek, hanem az adott személy, család, művelődési viszonyok összefüggésében ismertessék meg az egyes kötetek az olvasmányokat.

Iványi Béla (1878–1964) a magyar könyv- és könyvtártörténetnek levéltárosként lett egyik legtermékenyebb munkása; 30 vagy 60–70 évvel ezelőtt készült másolatai nem kevés elpusztult iratot is megőriztek. A hazai olvasmánytörténeti források s a könyvforgalom adatainak feltárásában különösen értékes munkásságának teljességre törekvő bemutatása külön kötetet tesz ki. Az Adattár 11. első részében kerül közlésre a *Könyvek, könyvtárak Magyarországon 1331–1600* című 1937-ben megjelent munkája (a kéziratban maradt, 1663-ban megszakadó folytatás kíséretében). A második egység Iványi Béla könyvtörténeti tanulmányaiból nyújt bő válogatást. A harmadik rész (Függelék) olyan iratokat, könyvlistákat, leveleket tartalmaz, amelyekre Iványi figyelt fel, s amelyeket most a kötetet sajtó alá rendező szegedi kutatók, Herner János és Monok István szöveggondozása tett kiadásra alkalmassá.

Több tucat lelőhelyről, az akkori Magyarországnak különösen a nyugati részeiből, meg a Felvidékről, egykor virágzó városok számadáskönyveiből, a Batthyány, Thurzó, Illésházy, Forgách, Thököly, Rákóczi családok korrespondenciájából és intézkedési irataiból sok oldal terjedelmű könyvjegyzék által gazdagodnak a magyar művelődés izgalmas periódusára vonatkozó ismereteink egy kiváló történész-levéltáros nemzedék e jeles képviselőjének az Adattár gondozásában most teljességében áttekinthető páratlanul gazdag anyagából.

Egy egészen rendkívüli jelentőségű humanista gyűjteményről tájé-

kozott az Adattár 12. kötete. A Dernschwam-tékáról, Sambucus könyvtára mellett az egyedüli magyarországi humanista bibliotékáról, amely nem szóródott szét a világban, nem semmisült meg; amelynek nyomtatott könyvanyaga nemcsak fennmaradt, hanem úgy látszik, együtt is maradt mindvégig. A német származású Dernschwam János (1494–1568) értékes gyűjteményéről, amely Besztercebányán, a ma is álló Thurzó-Fugger házban volt felállítva egészen haláláig, már Iványi Béla is közölt egy kivonatos jegyzéket 1932-ben, az egész könyvanyag azonban a mintaszerű, humanista katalógus szövegéből Berlász Jenő — egykorú és modern mutatókkal ellátott — közléséből (a sajtó alá rendezők, Keveházi Katalin és Monok István segítségével) csak most válik először ismeretessé. Berlász Jenő először 1964-ben publikált elemző tanulmányából a kötetben a dokumentum könyvtártörténeti múltjára is fény derül. A bécsi udvari könyvtárról készült monográfia 1835-ben már említést tett a Dernschwam-hagyatékáról, a hazai szaktudomány sokáig mégsem figyelt fel a könyvtár egykorú eredeti inventáriumának megtalálására. A könyvtártörténeti kutatás még Iványi közlését követően sem indult meg. A Dernschwam-könyvtár jegyzékének a magyar tudományhoz való eljuttatása Gyulay Zoltán érdeme. Az ő általa készített fényképmások alapján készítette el Berlász Jenő az 1552 körüli évekből származó mintaszerű jegyzék leírását, amely inventárium scriptora nem más mint a könyvtár tulajdonosa és gyűjtője, a Magyarországon élt Fugger-ügynök. Mivel a reneszánsz könyvnyomdászat tudvalevőleg igen kedvelte a gyűjteményes kiadványokat; több-kevesebb pontossággal megállapítható, hogy az 1162 kiadvány mögött 2100 mű rejlik (a mennyiségi szemle kiegészíthető még a Dernschwam János halála után a császári könyvtárnak eladott gyűjtemény hivatalos számbavételekor „Deest” jelöléssel feltüntetett hiánylistával, a — minden bizonnyal-kölcsönadott 42 könyvről). A könyvtörténetírás ezen eddig kiadatlan forrásának Berlász Jenő sokoldalú megközelítését nyújtja tanulmányában. Tipográfiai származási adatok (provenienciák) vizsgálata, tudománytörténeti elemzés és méltatás segítik a hazai humanizmus jellemzéséhez alapul szolgáló gyűjtemény elhelyezését a magyar könyvműveltség becses emlékei között.

S. VARGA KATALIN

A NŐ AZ IRODALOMBAN

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1984. május 4–6. között *A nő az irodalomban* címmel Zalaegerszegen tartotta meg vándorgyűlését, amelynek szervezésében a Városi Tanács, a TIT Megyei Szer-